

De derde ruimte, het platform

Borren: "De Utrecht is best een gek gebouw, om niet te zeggen, raar. Er zitten drie grote glas-in-lood-ramen in de zuidgevel, maar daar komt na de bouw van het naastgelegen pakhuis helaas geen licht meer doorheen. Op de zolder, die slechts bereikbaar was via een luik en een ladderijtje, zat een enorm raam. Heel verrassend allemaal. Ik zag het direct: er moet iets verbindends komen tussen die zolder en de grote zaal. Die kan je met elkaar koppelen door een derde ruimte te creëren. Dan wordt het gebouw prettig en goed bruikbaar."

"We hebben de derde ruimte zo licht gemaakt dat het net een reflector is. Alles wordt mooi door daglicht. De derde ruimte past bij het delicate gebouwijtje dat De Utrecht is. Er moest geen grote kubus op komen, maar iets fijnzinnigers. Iets wat niet bruut, grof, bot is. Die derde ruimte is een trappenhuis geworden; een trappenhuis met kleine tussenverdiepingen, waar je koffie en wijn kunt drinken, waar je kunt praten, elkaar kunt ontmoeten, waar je kunst kunt exposeren. Eigenlijk is deze derde ruimte, onze toevoeging aan het gebouw, dienstbaar aan het monument."

"Ik heb er met de opdrachtgever lang over gesproken: ik vond echt dat de smalle, 80 centimeter brede steeg de tweede toegang tot het gebouw moest worden. Daarin zit mijn eigenwijsheid, mijn eigen ondeugendeheid - ik denk dat we van zo'n smalle steeg een representatieve ingang kunnen maken. De flexibiliteit in het gebruik neemt ervan toe - dat weet ik zeker. Er zit ook iets van genoegdoening in naar Kropholler en Staal toe, want door de steeg in gebruik te nemen, waardeer ik hun mooie 'tuingerel' weer op. Ik doe daarmee volgens mij eer aan hun ontwerp uit 1903."

"JA. EIGENLIJK VIND IK DIE GEKEKE STEEG NET ZO MOOI ALS DE GROTE ZAAL. IK HOOP ECHT DAT HIJ VEEL GEBRUIKT GAAT WORDEN."

De derde ruimte, het platform

Borren: "De Utrecht is best een gek gebouw, om niet te zeggen: raar. Er zitten drie grote glas-in-lood-ramen in de zuidgevel, maar daar komt na de bouw van het naastgelegen pakhuis helaas geen licht meer doorheen. Op de zolder, die slechts bereikbaar was via een luik en een laddertje, zat een enorm raam. Heel verrassend allemaal. Ik zag het direct: er moet iets verbindends komen tussen die zolder en de grote zaal. Die kan je met elkaar koppelen door een derde ruimte te creëren. Dan wordt het gebouw prettig en goed bruikbaar."

"We hebben de derde ruimte zo licht gemaakt dat het net een reflector is. Alles wordt mooi door daglicht. De derde ruimte past bij het delicate gebouwtje dat De Utrecht is. Er moest geen grote kubus op komen, maar iets fijnzinnigers. Iets wat niet bruto, grof, bot is. Die derde ruimte is een trappenhuis geworden; een trappenhuis met kleine tussenverdiepingen, waar je koffie en wijn kunt drinken, waar je kunt praten, elkaar kunt ontmoeten, waar je kunst kunt exposeren. Eigenlijk is deze derde ruimte, onze toevoeging aan het gebouw, dienstbaar aan het monument."

"Ik heb er met de opdrachtgever lang over gesproken: ik vond echt dat de smalle, 80 centimeter brede steeg de tweede toegang tot het gebouw moest worden. Daarin zit mijn eigenwijsheid, mijn eigen ondeugendheid - ik denk dat we van zo'n smalle steeg een representatieve ingang kunnen maken. De flexibiliteit in het gebruik neemt ervan toe - dat weet ik zeker. Er zit ook iets van genoegdoening in naar Kropholler en Staal toe, want door de steeg in gebruik te nemen, waardeer ik hun mooie 'tuingerel' weer op. Ik doe daarmee volgens mij eer aan hun ontwerp uit 1903."

"JA. EIGENLIJK VIND IK DE GEKEKE STEEG NET ZO MOOI ALS DE GROTE ZAAL. IK HOOP ECHT DAT HIJ VEEL GEBRUIKT GAAT WORDEN."

De een is van de letters, de ander van het interieur. Dennis de Vries ontwerpt zich namens BW H ontwerpers over de identiteit van De Utrecht. In zijn hoofd tolt het alijd van de letters, plannen en invalshoeken, net zo lang tot er een bruikbaar concept aan zijn brein ontspruit. Zo werkt dat ook bij Christen Starckenburg. Net als De Vries werkt zij op basis van gevoel. Zij voorzag De Utrecht van een feminiene touch.

Zelden zie je een gebouw waar 'het woord' zo'n grote rol speelt. Wat het architectenduo Kropholler en Staal precies heeft beziel om zo uitbundig uit te pakken met teksten en spreken, weet grafisch ontwerper Dennis de Vries van BW H ontwerpers niet. Het enige dat hij wist toen hij De Utrecht voor het eerst bezichtigde was: om deze typografie kunnen we niet heen. "Je gaat er niet iets anders overheen plakken. Je gaat gebruik maken van bestaande vormen."

De Vries ontwierp de huisstijl van De Utrecht. Zo'n proces voltrekt zich op gevoel. Zoals dat eigenlijk bij alle betrokkenen bij De Utrecht gebeurde: eerst emotie en intuïtie, dan komen de associaties, de schetsen, het denken in mogelijkheden, en pas aan het einde van die ongrijpbare keten komt de ratio om de hoek kijken. Dan begint het wikkelen, het wegen, het rekenen, het vastleggen, het passen en het meten. Het gevoel van De Vries was iets als dit: 'De identiteit die we ontwikkelen is zowel ultra-klassiek als hartstikke modern'. En: 'De ruimte van De Utrecht is en was.'

De vage vermoedens en eerste indrukken bleven in het hoofd van De Vries over elkaar heen buitelen. Een vrolijk, soms koortsachtig proces. "Die theatrale setting! Dit pand voelt als een schouwburg in het klein." Gedreven. "Het voelt niet als een bedrijfspand. Ik vind het moeilijk om me voor te stellen dat hier mensen achter bureaus zaten." Het peinzen en piekeren over De Utrecht ging dag en nacht door, het was een voortdurend grasduinen, spuien en grazen. Telkens weer: Ra van der Hoek, de artistiek leider, mailen. Telkens weer: dingen bij haar over de schutting gooien. "Het blijft gewoon gáán." In de groep 'ambachtelijke vakidioten' met wie hij tussen 2017 en 2020 aan De Utrecht werkte, herkent Dennis dezelfde passie en gedrevenheid. "We maken iets monumentaals en iets nieuws tegelijk, we behouden iets ouds maar kijken ook naar voren."

Literatuurlijst

Het Nieuwe Instituut, Rotterdam.
Staal, J. F., Kropholler A.J. en Staal-Kropholler M. / Archief.
Periode: 1904-1963.
Archiefbloknnummer: STAX.

Bulletin KNOB
Peter Karstkarel en Rienk Terpstra
jaargang 77. aflevering 1, 1978

Oud Utrecht,
tijdschrift voor geschiedenis van stad en regio Utrecht,
oktober 2020: 'Fraaie gebouwen in plaats van nutteloze advertenties',
Sigrid Vegter.

Jan Frederik Staal,
1879-1940 - De wil van het gebouw en de wil van de tijd.
Hans Willem Bakx.
Stichting Bonts-Het Nieuwe Instituut.

De kunst van J. Mendes Da Costa
Louk Tilanus,
Waanders Uitgevers, 2015, Zwolle.

Archiefbeeld

Het Nieuwe Instituut, Rotterdam, Staal, J. F.,
Kropholler A.J. en Staal-Kropholler M. / Archief STAX:
Pagina 6 en 7 STAX pf5.1-3
Pagina 12 en 13 STAX pf6.1-1(detail)
Pagina 16 en 17 STAX k4.4-3 (detail)
Pagina 33 STAX k4.3-2
Pagina 45 STAX pf5.2-4
Pagina 52 en 53 uit STAX a.37.1 correspondentie 1902-1904
Pagina 128 STAX pf5.3-3 (detail)
Pagina 131 STAX pf5.2-3
Pagina 132 en 133 STAX pf4.3-6 en pf4.3-10
Afbbeeldingen op pagina 8 en pagina 32:
Stichting Kunst en Historisch Bezit ASR Nederland

Colofon

De Utrecht
mei 2021

www.deutrecht.nl

Tekst en redactie
Kirsten van Santen

Eindredactie
Ra van der Hoek

Foto's
Tom van Huisstede
Jonathan Sipkema
Marleen Annema

Vormgeving
BW H ontwerpers - Dennis de Vries

Druk
Drukkerij Van der Eems B.V.

Papier
Munken Pure Rough Creme Wit 120 grs/m²

Lettertypen
De Utrecht Display, Sharp Sans & Alegreya

Heel veel dank aan iedereen die aan
De Utrecht heeft meegewerkt.

Met speciale dank aan:
Peter Karstkarel
*Historicus en kenner van
De Utrecht, Leeuwarden*